

ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИЙ ВИМІР АМЕРИКАНСЬКОЇ МОДЕЛІ КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

В статті розглядаються особливості американської моделі корпоративної соціальної відповідальності, визначаються її основні характеристики. На прикладі великих американських корпорацій продемонстровано практичне втілення даної моделі та показано її ефективність. Крім того автор аналізує практику впровадження американської моделі КСВ українськими підприємствами. Зроблено висновок, що внаслідок світової фінансової кризи відбувається поступове зміщення ініціативи в системі соціального партнерства у бік держави, оскільки багато корпорацій не в змозі брати участь у фінансуванні соціальних програм і проектів.

Ключові слова. корпоративна соціальна відповідальність, американська модель КСВ, українська ксв-практика.

The present article analyses the specific aspects of American model of corporate social responsibility, defines its main characteristics. There is shown based on the example of American corporations the practical implementation of this csr-model and shown its effectiveness. Besides, author of the article has described the implementation practice of this model by Ukrainian's entities. General conclusion was made that after world financial crisis we can see step-by-step social company's' initiative shifting towards the state.

Keywords. corporate social responsibility, American CSR-model, Ukrainian SCR-practice.

---

* к.політ.н., доцент кафедри міжнародних медіакомунікацій і комунікативних технологій Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

В статье рассматриваются особенности американской модели корпоративной социальной ответственности, определяются ее основные характеристики. На примере больших американских корпораций продемонстрировано практическое воплощение данной модели и показана ее эффективность. Кроме того автор анализирует практику внедрения американской модели КСВ украинскими предприятиями. Сделан вывод, что в результате мирового финансового кризиса происходит постепенное смещение инициативы в системе социального партнерства в сторону государства, поскольку многие корпорации не в состоянии участвовать в финансировании социальных программ и проектов.

Ключевые слова. *корпоративная социальная ответственность, американская модель КСВ, украинская ксв-практика.*

В останні десятиліття минулого століття інформаційний ринок України відкрився для глобальних інформаційних потоків. І українські підприємства, і українська громадська думка опинилися на перетині американських, європейських та азійських комунікативних впливів. У зв'язку із політичною волею урядів пострадянських держав, в ці країни почав заходити великий іноземний бізнес, який привніс нові стандарти та нові підходи до комунікацій. До такої бізнес-політики слід віднести концепцію корпоративної соціальної відповідальності, яка значною мірою змінила роль корпорацій в суспільстві. Згідно з цим підходом, бізнес почав розглядатися не лише як основний каталізатор економічних змін і впливовий чинник політичних процесів, але й як інститут, який бере активну участь в підтримці соціальної стабільності в суспільстві.

Дослідженню особливостей концепції корпоративної соціальної відповідальності та моделей її реалізації присвячено значну кількість робіт вітчизняних та зарубіжних вчених. Найбільш вагомий внесок було зроблено зарубіжними вченими: Ф. Котлером, Е. Карнегі, М. Портером, М.Крамером,

А. Керролом, М. Фрідманом, Л.Савицькою, Ю. Благовим, К. Девісом та іншими, де КСВ існує вже досить тривалий проміжок часу й успішно функціонує. Серед вітчизняних науковців доцільно виділити праці В. Воробей, О. Лазоренко, Р. Колишко, І. Малік, І. О. Зверковича та О.М. Скляр, Ю. Бегма, О. Віннікова, О. Редько, І. Комарницького, З. Галушки та інших.

Метою цієї статті є вивчення існуючих підходів до формування регіональних моделей соціальної відповідальності в світі, аналіз практики американської моделі соціальної відповідальності, визначення чинників, що впливають на успіх застосування американської моделі КСВ в Україні.

Країною походження наукового осмислення феномену корпоративної соціальної відповідальності (КСВ) вважаються Сполучені Штати Америки. Основу сучасного підходу до цього явища заклала робота американського економіста Г.Боуена "Соціальна відповідальність бізнесу", де автор вперше вживає цей термін. На думку Боуена, обов'язком бізнесменів є здійснення такої політики, прийняття таких рішень, які відповідають цілям і цінностям суспільства.

Головна особливість американського підходу до КСВ полягає в тому, що активність в цьому напрямку ініціюється самими компаніями і передбачає максимальну самостійність корпорацій у визначенні свого суспільного внеску. У той же час дана форма передбачає законодавче заохочення соціальних інвестицій у вигідні для суспільства сфери через відповідні податкові пільги та заліки. Однак при цьому державне регулювання КСВ є мінімальним.

Ще однією особливістю цієї моделі є те, що американський уряд переносить рішення великої кількості соціальних проблем на місцевий рівень. У таких умовах місцева влада вимушена активно взаємодіяти з місцевим бізнесом. Сполучені Штати виробили численні механізми участі бізнесу в соціальній підтримці суспільства, зокрема, величезну кількість корпоративних фондів, націлених на вирішення різноманітних соціальних проблем за рахунок бізнесу. Зокрема, відомо, що американська професійна

освіта спонсорується за рахунок приватного сектору, як у жодній іншій країні світу (зрозуміло, ми виключаємо їх порівняння країни, де освіта, охорона здоров'я, інші соціально значущі області існування суспільства фінансуються державою). Останнє частково пояснюється тим, що бізнес зацікавлений у добровільних вливаннях в освіту, пенсійні та страхові схеми для персоналу та інші соціально значимі програми, оскільки така поведінка корпорацій заохочується на законодавчому рівні. Ми з'ясували, що для США характерним є мінімальне втручання держави в приватний сектор та другорядна роль громадських організацій. Незважаючи на це, Америка відома традиціями систематичної участі бізнесу та/або його представників у фінансуванні найрізноманітніших некомерційних проектів. Класичним прикладом може бути Фонд Білла і Мелінди Гейтс з капіталом майже 27 мільярдів доларів, повністю фінансований з особистого стану подружжя Гейтс для цілей поліпшення систем освіти та охорони здоров'я в різних країнах світу.

Отже, американська модель має наступні специфічні риси:

- добровільний характер участі бізнесу у вирішенні соціальних проблем;
- втручання держави відбувається шляхом заохочення соціально відповідальної діяльності;
- соціальна діяльність компанії має чітко окреслені напрями;
- пріоритетом є вирішення соціальних проблем на рівні місцевої громади та окремого регіону;
- компанії контролюють цільове використання витрачених коштів та очікують на конкретні результати заходів.

Розглянемо практику застосування американської моделі корпоративної соціальної відповідальності на прикладі національного та світового лідера американської компанії ExxonMobil. Це найбільша в США і світі корпорація за обсягом доходів (482 млрд. дол. в 2012 році), 4-та у світі - за об'ємом видобування вуглеводнів (5,3 млн. барелів в день) [1], найбільший платник податків країни (більше 27 млрд. дол.) і один з найбільш шанованих

працедавців. Завдяки стабільному фінансовому положенню, глибокій диверсифікації і високій доданій вартості бізнесу, високій якості контролю і корпоративного управління компанія отримала безпрецедентно високу оцінку на ринку, і 25 січня 2013 р. ExxonMobil після річної перерви знову стала найдорожчою компанією у світі.

Власниками компанії є більше 2000 інституціональних інвесторів і більше 2,5 млн. приватних осіб. Лише ця обставина зумовлює відповідальність корпорації перед дуже широким і різноманітним колом її стейкхолдерів. Відмінна риса компанії, яка звертає на себе увагу при аналізі відкритої інформації, - максимально повний об'єм інформації, що надається, стосовно політики КСВ, соціальних і екологічних програм, включаючи детальний розподіл витрат на соціальну сферу. Точність і правдивість звітності по КСВ компанії перевіряється зовнішньою оцінюючою групою, що складається з п'яти незалежних фахівців в області корпоративної відповідальності.

Загальний об'єм інвестицій ExxonMobil в соціальну сферу у 2011 р. склав понад 234 млн. дол., з яких майже 50%, припадає на країни присутності корпорації за межами США. До основних КСВ-проектів можна віднести масштабну програму по боротьбі з малярією в країнах Африки і Азіатсько-тихоокеанського регіону, на яку тільки в 2011 р. ExxonMobil витратила 11,6 млн. доларів. Це і значні витрати на професійне навчання і підтримку підприємництва жінок і меншин в країнах (більше за 15млн дол. в 2011 році), що розвиваються, а також будівництво соціальної інфраструктури (40 млн. дол.) [2].

Ключовим напрямом соціальних витрат ExxonMobil в США є Національна ініціатива в галузі фізики і математики (National Math and Science Initiative) - одна з найбільших корпоративних соціальних програм в США і у всьому світі, спрямована на підвищення якості американської шкільної освіти з точних наук. У 2007 р. ExxonMobil стала партнером-засновником цієї ініціативи, вклавши 125 млн. дол. в її довгостроковий

розвиток. В цілях поліпшення підготовки учнів і викладачів з природничонаукових і інженерних дисциплін (Science, Technology, Engineering and Mathematics, STEM) за рахунок коштів ініціативи розробляються, впроваджуються і тиражуються в національному масштабі ефективні програми з вимірними результатами, такі як Програма навчання і стимулювання курсів поглибленого вивчення предмета (Advance Placement Training and Incentive Program, АРТІР) і UTeach. АРТІР виявилася єдиною національною освітньою програмою, яка принесла значні і довгострокові результати, показавши значне зростання процента складання іспитів з поглибленого вивчення математики, фізики й англійської мови в школах, які в ній беруть участь.

Програма UTeach, створена в 2008 році, спрямована на навчання і підготовку кваліфікованих викладачів з фізики і математики. Чималу роль у зборі коштів для освітніх проектів грають приватні пожертвування співробітників компанії, що пропорційно збільшуються самою компанією у рамках спеціальної програми. Тільки у 2011 р. у такий спосіб було зібрано більше 26 млн. дол. для підтримки 920 коледжів і університетів по всій країні.

Слід зазначити, що широкомасштабна підтримка освітніх ініціатив в області фізико-математичних і інженерних спеціальностей ExxonMobil - це частина глобальної спільної ініціативи держави і бізнес-співтовариства Change the Equation, покликаної зберегти за США лідерство в галузі науки, техніки і інновацій в ХХІ столітті через якісне поліпшення системи відповідної освіти. Тісна співпраця ExxonMobil і ряду інших великих корпорацій, зацікавлених в підготовці висококваліфікованих технічних кадрів, з федеральним урядом, адміністраціями штатів, національними академіями і неурядовими фондами є одним з найбільш вдалих прикладів державно-приватного партнерства в соціальній сфері США.

Одним з головних пріоритетів соціальної політики ExxonMobil є забезпечення рівних прав і рівного доступу до освіти і підприємницької

діяльності для жінок і національних меншин, зайнятих у сфері науки і техніки.

Високі виробничі ризики і ризики травматизму персоналу в нафтогазовій галузі пред'являють особливі вимоги до безпеки праці в компаніях, зайнятих в цій сфері. ExxonMobil поклала принцип "ніхто не повинен постраждати (Nobody gets hurt) в основу своєї політики охорони праці і техніки безпеки, а також усієї виробничій діяльності компанії. Завдяки введенню системи управління надійністю операцій, ефективній культурі індивідуальної і виробничої безпеки, ExxonMobil вдалося добитися виключення смертельних випадків серед співробітників компанії в останні два роки. (Правда, в 2011 р. сталося 9 фатальних випадків у підрядників компанії, що визнано украй незадовільним результатом.)

Будь-яка компанія може бути соціальна відповідальною тільки тоді, коли її персонал приймає і розділяє цю відповідальність. ExxonMobil приділяє велику увагу залученню співробітників компанії у свою діяльність в області КСО. Воно реалізується через систему співфінансування приватних пожертвувань працівників компанії, програми допомоги при стихійних лихах і волонтерські програми, які дозволяють співробітникам брати найактивнішу участь в спонсорській, благодійній і волонтерській діяльності корпорації. У 2011 р. співробітники ExxonMobil і їх сім'ї безоплатно відпрацювали 728 900 годин в якості волонтерів благодійних організацій і пожертвували більше 44 млн. дол. через різні корпоративні програми. Безпрецедентна за об'ємом витрат програма ExxonMobil в області КСВ, крім того, максимально представлена у відкритих джерелах інформації, включаючи повну фінансову звітність, що нехарактерно для інших нафтових гігантів. Незважаючи на те що компанію часто критикують за повільність і неповороткість в питанні розвитку поновлюваних джерел енергії і боротьбі зі зміною клімату, ExxonMobil є визнаним лідером у сфері соціальної політики, особливо інвестицій в освіту і охорону здоров'я. Після аварії танкера "Ексон Вальдез" в 1989 р. компанії упродовж більше 20 років вдається уникати великих

скандалів і звинувачень в ЗМІ і зберігати репутацію провідного донора соціальної сфери США.

У Україні модель корпоративної соціальної відповідальності знаходиться на стадії формування і точкою відліку в цьому процесі можна вважати підписання 34 національними корпораціями Глобального договору ООН 25 квітня 2006 року. Глобальний договір став для українських корпорацій першим документом, що містить систематизовану концепцію корпоративної соціальної відповідальності, яка досі залишається найбільшою національною платформою для корпоративного громадянства і рушійною силою КСО в корпоративному секторі економіки. На даний момент мережа Глобального договору в Україні налічує більше 154 підписантів, тобто навіть в період економічної кризи до нього продовжують приєднуватися нові члени.

Змінилися і пріоритети національних корпорацій у сфері КСВ. Так якщо в 2005 році тільки 31,3% корпоративних структур застосовували соціальну відповідальність, то в 2010 році їх вже було 55%. Крім того, якщо в 2005 році соціально відповідальна поведінка декларувалася переважно великими корпораціями, то в 2010 році процес впровадження і інтенсивності здійснення соціально відповідальних проектів не залежав від масштабів діяльності корпорації [3].

Проте, якщо проаналізувати структуру соціальних витрат в корпоративному секторі, можна простежити наступну тенденцію - вектор політики КСВ спрямований передусім на персонал і споживачів: більшість заходів по соціальній відповідальності відносяться до трудових практик (підвищення кваліфікації персоналу, відмова від використання дитячої праці, відсутність статевої і релігійної дискримінації, поліпшення умов праці, медичні пакети і програми для персоналу). Соціальна відповідальна поведінка відносно споживачів забезпечує зростання продажів компанії, а значить і зростання прибутку.

В той же час більшість національних корпорацій не бажають фінансувати програми по захисту природних ресурсів і співпраці з суспільством, серед тих компаній, які впроваджують екологічну відповідальність, найбільш поширені практики застосування енергозбережних технологій, а також програми сортування і утилізації відходів.

В Україні прикладом компаній, які дотримуються американської моделі соціальної відповідальності є System Capital Management, Корпорація “Індустріальний союз Донбасу”, КСВ-проекти яких пов’язані з реконструкцією національних історичних пам’ятників, фінансуванням гуманітарних проектів, проектів із будівництва і оновлення устаткування дитячих лікарень, підтримкою національної культури, що є відповідним підтвердженням дієвості і ефективності американської моделі КСВ [4].

Прикладом втілення американської моделі соціально відповідальної поведінки компанії може бути також соціальна політика деяких банків, що функціонують на території України. Наприклад, Райффайзен Банк Аваль особливу увагу приділяє саме філантропії, про що свідчить інформація представлена на сайті банку. Основний акцент у благодійній діяльності банку – це підтримка дитячих закладів для сиріт та дітей із проблемних сімей, а також дитячих лікувальних закладів. Крім того, банк активно підтримує проекти, спрямовані на розвиток культури та духовності українців. Подібна практика притаманна й таким українським банкам, як Родовід і Фінанси та Кредит, що роблять основний акцент в своїй діяльності на меценатські проекти [5]. Вищезазначені приклади політик КСВ банків, що пов’язані з допомогою дітям, реконструкцією національних історичних пам’ятників, фінансуванням гуманітарних проектів, проектів із будівництва і устаткування дитячих лікарень, підтримкою національної культури є відповідним підтвердженням дієвості і ефективності американської моделі КСВ.

Слід зазначити, що світова економічна криза вносить свої корективи в економічну і соціальну діяльність корпорацій в усіх країнах. Можна

стверджувати, що відбувається трансформація моделей КСВ, оскільки частина заходів у рамках соціальної відповідальності доводиться згорнути унаслідок нестачі фінансових ресурсів. Пріоритети визначаються метою виживання компанії усіма можливими способами; багато підприємств і фінансових інститутів вимушені звертатися за державною допомогою.

Слід підкреслити, що в сучасних умовах корпоративний сектор насилу справляється зі своїм основним соціальним завданням по відношенню до суспільства - із створенням робочих місць і підтримкою конкурентноздатного рівня заробітної плати. Це пояснюється, передусім, наслідками світової фінансової кризи, хронічними дефіцитами державних бюджетів більшості європейських держав і США, нестабільністю валютних курсів, переддефолтним станом ряду європейських економік (Греція, Італія, Іспанія та ін.) і політичної нестабільності на Близькому Сході.

Наслідком цього є поступове зміщення ініціативи в системі соціального партнерства у бік держави, оскільки багато корпорацій не в змозі брати участь у фінансуванні соціальних програм і проектів. У цих умовах соціально відповідальні корпорації прагнуть зберегти робочі місця, нерідко за рахунок скорочення або припинення фінансування інших соціальних і екологічних програм. Соціальна стабільність в суспільстві безпосередньо залежить від того, чи зможе корпоративний сектор вижити в таких умовах і бути соціально відповідальним по відношенню до своїх співробітників і ринкових контрагентів.

Ми бачимо, що у сучасних політичних і економічних умовах американська модель соціально відповідальної поведінки використовується доволі широко в Україні. З одного боку, вона досить легко втілюється в життя, результати її реалізації часто є публічно наочними. Важливим є і той факт, що з погляду інвестора, участь компанії в добродійній діяльності характеризує її як соціально стійку і, значить, за інших рівних умов, привабливішу для зовнішніх вкладень. З іншого, ця модель знаходить найбільш відгук з боку населення та громадських організацій, оскільки

дозволяє цим групам сприймати компанію як таку, що піклується про потреби мешканців міста, району або регіону. Іншими словами, компанія, що вкладає зусилля і гроші в підтримку і розвиток своїх «сусідів по регіону», викликає симпатію і довіру, оскільки не тільки користується ресурсами співтовариства, а й інвестує в нього.

Список використаних джерел:

-
1. 25 крупнейших нефтяных компаний - [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://forbes.ua/gallery/106-25-krupnejshih-neftyanyh-kompanij>
  2. Пичков О. Корпоративная социальная ответственность американских нефтегазовых компаний / Пичков О. // Международные процессы, том 11. № 1 (32). январь-апрель 2013 - С. 113-121
  3. Сапрыкина М. Корпоративная социальная ответственность: не вширь, но вглубь / М. Сапрыкина // Контракты – №6, 2011. – С.20-23
  4. Петрашко Л. Корпоративна соціальна відповідальність в українській бізнес-практиці / Петрашко Л. // Міжнародна економічна політика, 2011. Вип. 1-2.-С.115-141
  5. Ласукова А. Порівняльний аналіз моделей корпоративної соціальної відповідальності в банках світу / Ласункова А. // Вісник Запорізького національного університету - №3 (15), 2012 - С. 181-188